

Lezing Bevrijdingsbos 15 april 2023

Berend de Boer vertelt het verhaal van Ties Kalk

Ties en Menka Kalk

Ties molenaar bevrijdingsbos

Gezellig interview met thee en misdadig lekkere paaskoeken

Poeke lag bij mij op schoot

Ties werd in 1938 geboren en groeide op in Thesinge.

De sfeer die Ties van Thesinge in de jaren dertig van de vorige eeuw schetste, laat zich denk ik het best omschrijven met de woorden van dat prachtige lied van Wim Sonneveld "Langs het tuinpad van mijn vader":

Thuis heb ik nog een Ansichtkaart waarop een kerk een kar met paard, een slagerij,

Een kroeg, een juffrouw op de fiets

Het zegt u hoogstwaarschijnlijk niets, maar het is waar ik geboren ben

Dit dorp

Ik weet nog hoe het was

De boerenkind'ren in de klas

Een kar die ratelt op de keien

Het raadhuis met een pomp ervoor

Een zandweg tussen koren door

Het vee, de boerderijen

En langs het tuinpad van m'n vader

Zag ik de hoge bomen staan

Ik was een kind en wist niet beter

Dan dat 't nooit voorbij zou gaan

Zo ongeveer moet het in Thesinge zijn geweest, eind jaren dertig van de vorige eeuw.

De verzuimdheid beleefde een hoogtepunt.

Een verdeelde samenleving.

Maar wel overzichtelijk

Wie Hervormd was, stemde op de Christelijk-Historische Unie. Luisterde naar de radioprogramma's van de NCRV.

Wie gereformeerd was, stemde op de Anti-Revolutionaire Partij. De grote voorman was Hendrikus Colijn.

En de sociaal-democraten luisterden naar de VARA, die de Internationale uitzond en het "Morgenrood".

Een overzichtelijke samenleving.

Zo ook in Thesinge.

Gemoedelijk.

Vredig.

Heel veel mensen dachten destijds dat het nooit voorbij zou gaan....

Hoewel er zich langs de oostgrens van Nederland donkere wolken samenpakten...

Oorlogsdreiging...

Mobilisatie

En dan: 10 mei 1940.

Een stralende voorjaarsdag....

In de vroege ochtend overschrijden Duitse troepen de Nederlandse grens...

Oorlog

Koningin en ministers wijken uit naar Engeland

Rotterdam gebombardeerd

Nederland capituleert

De Duitse bezetting is een feit.

De jonge Ties Kalk uit Thesinge is zich min of meer bewust van de gewijzigde situatie.

Thuis wordt er over gesproken.

Vader Kalk was open.

Stak zijn mening niet onder stoelen of banken.

Hoewel enige voorzichtigheid geboden was.

Niet iedereen nam het in Thesinge even nauw met de vaderlandsliefde...

Niet iedereen is te vertrouwen.

De inwoners van Thesinge ken elkaar door en door.

En weten bij wie je niet al te uitgesproken opvattingen moet delen.

“Deie, moust mit oppass’n: is ’n dikke NSB-er”

Dat behoefde geen nadere toelichting.

Voor Ties ging het leven van alledag verder, zoals dat van veel van zijn dorpsgenoten.

Ties speelde vaak met Gerrit, de zoon van dominee De Vries.

kattekwaad uithalen, zoals het ‘s -nachts voor dorpsbewoners op onverklaarbare wijze laten luiden van de kerkklok...

En toch hing er iets onheilspellends in de lucht...

Vader Kalk kreeg een oproep om te gaan werken in Duitsland.

Werd tewerkgesteld in Emden.

Maar vluchtte daar weg.

En kwam lopend naar huis.

Werd weer opgepakt.

Weer naar Emden overgebracht.

En vluchtte voor de tweede keer.

Op zijn voettocht naar Emden kocht vader Kalk in Winschoten een krentenbrood.

Ties, kreeg bij thuiskomst van vader, ook een plak krentenbrood, maar dat was niet aan hem besteed:

“Ik lust gain stoete mit stain’n”.

Vader Kalk mocht dan voor de tweede keer thuis zijn gekomen; het betekende wel dat hij de rest van de bezetting, min of meer moest onderduiken.

Bij gevaar vond hij een schuilplaats op de zolder van het zgn. baar- of lijkenhuisje op het kerkhof.

Duitsers kwamen daar liever niet, omdat het baarhuisje vaak werd gebruikt voor het opbaren van overledenen die daar waren gestorven aan een besmettelijke ziekte.

De Duitse maatregelen werden ook in Thesinge steeds terker gevoeld.

Radio's werden in beslag genomen

Verduistering.

Avondklok.

Overvliegende vliegtuigen... op weg naar Duitsland
Verbod op huisslachten.

Voedseldistributie...

Bonkaarten, waardoor onderduikers in de problemen konden komen..
Het verzet, de ondergrondse bood uitkomst...

Ook de "goede" boeren in Thesinge en omgeving droegen bij aan de voedselvoorziening.
De molenaar had het extra druk met het malen van tarwe.... Een gedeelte bleef achter voor de onderduikers...
de grootvader van Ties maalt in die tijd in zijn molen clandestien koolzaadolie...
Bij onraad verdween de oliepers door het raam in de sloot...
Een collega molenaar uit Noorddijk had minder geluk... hij werd voor verhoord naar het beruchte Scholtenhuis aan de Grote Markt in Groningen gebracht.... Toen hij aannemelijk kon maken dat hij alleen voor eigen gebruik koolzaadolie perste, kon hij weer gaan.
Maar dankzij de inzet van velen, heeft in Thesinge tijdens de Duitse bezetting niemand honger hoeven te lijden.

Kleermaker (snieder) Wierenga van de Schutterlaan, gaf in kledingdozen berichten door van het verzet...

Waarschuwingen voor huiszoekingen en razzia's...

Er waren dorpelingen die zomaar uit het straatbeeld verdwenen: ondergedoken..

En natuurlijk gruwde men in Thesinge over de Joodse landgenoten die werden weggevoerd...

Bijbelvaste Thesingers zullen daar bij gedacht hebben aan de woorden uit Klaagliederen (4:18):
"Zij belaagden ons bij elke schrede, zodat wij over onze pleinen niet gaan konden; ons einde was nabij, onze dagen waren vervuld, ja, ons einde was gekomen!"

Duitse soldaten en hun Nederlandse handlangers die in Thesinge jacht maakten op onderduikers..

Een wilde achtervolging door het dorp...

In het verhaal dat Ties vertelde, hebben de onderduikers het gered...

Ternauwernood

Verscholen in een sloot...

Lutje Ties ging tijdens de bezettingsjaren gewoon naar school...

Hoewel gewoon?

Er was geen schoolfeest meer op 31 augustus, de verjaardag van Koningin Wilhelmina...

Geen spelletjes, geen ranja en geen "appelsiene"..

Ook was de school een tijd gesloten...

Niet iedere scholier had daar even veel moeite mee, overigens.

Wat Ties altijd is bijgebleven, is de dag in 1944 waarop schoolmeester Van der Molen hem verzocht de borstels van het schoolbord buiten tegen de schoolmuur uit te kloppen...

Maar Ties durfde niet...

Het was begrijpelijk: het schoolplein stond vol soldaten in groene, grijze uniformen...

Een vervaarlijke helm op het hoofd...

Duitsers.... Of zei Ties misschien stiekem tegen de meester: moffen?

En dan komen er steeds vaker geruchten van de op handen zijnde bevrijding...
Assen is bevrijd....

De Canadezen rukken op naar Groningen...

Op 11 april 1945 trekken de Geallieerden de provincie Groningen binnen

De Duitse bezetters geven zich niet zonder slag of stoot over...

Op 13 april breken in de stad hevige gevechten los.

In totaal nemen er 23 Canadese regimenten deel aan de strijd om de stad Groningen

Pas op 16 april 1945 zijn de Canadezen heer en meester op de Grote Markt.

Het centrum van Groningen wordt zwaar beschadigd...

En toch: staat de Martini! De oale grieze!

Bij de strijd om Groningen sneuvelen 43 Canadezen, 110 burgers en 130 Duitsers.

In Thesinge horen ze het geschut...

Ze weten: de dag van de bevrijding komt steeds dichterbij

Echter de Canadezen kunnen het Van Starckenborghkanaal niet oversteken, omdat de Duitsers de bruggen omhoog hebben gezet en het bedieningsmechanisme onklaar hebben gemaakt.

Op 16 april 1945 is Popke Dijkema op weg naar zijn werk in Ten Boer en samen met zijn broer Jacob Jan en diens 17-jarige zoon Jan, besluiten ze in overleg met de Canadezen de brug omlaag te halen.

En zij weten waar ze over praten, want hun vader is brugwachter...

Onder voortdurend vijandelijk vuur, slagen de drie Dijkema's erin de brug handmatig – centimeter voor centimeter- te laten zakken.

Alle drie de Dijkema's ontvangen na de oorlog 'The British Empire Medal' voor hun heldendaad.

De weg naar Thesinge, Ten Boer en Delfzijl ligt open...

En dan is ook Thesinge bevrijd!

Hoewel Ties bij de bevrijding pas zeven jaar, herinnert hij zich het binnentrekken van de indrukwekkende Canadese Sherman tanks en Bren Carriers nog als de dag van gisteren...

De Canadezen die granaten in het water gooiden en de dode vissen die boven kwamen drijven, gebruikten voor hun maaltijd..

En niet onbelangrijk voor een jongen van zeven: de Canadezen deelden chocola en kleurpotloden uit...

Op een gegeven moment brengen de Canadezen hun materieel naar een schuur nabij de molen.

Natuurlijk is Ties graag bereid om te helpen....

Wanneer hij een mitrailleur in de schuur zet, gaat deze plotseling af...

Misschien iets te hard op de vloer gezet?

Gelukkig deden zich geen persoonlijke ongelukken voor...

En dat mooie verhaal van de dorpslagger die naar Delfzijl gaat om zijn door de Duitsers gevorderde fiets terug te halen... en het is nog gelukt ook!

En dan natuurlijk dat ene onvergetelijke moment: vanaf de kerktoren ontplooiden zich na vijf bange jaren de Nederlandse driekleur vanaf de kerktoren in de frisse voorjaarswind.

Ties raakte er tijdens ons gesprek nog geëmotioneerd van...En wie zal hem dat kwalijk nemen?

Toen zette er iemand het Wilhelmus in....

Heeft ooit mooier geklonken dan op de dag van de bevrijding?

De tirannie verdrijven, die mij mijn hart doorwond...

Er werd in Thesinge feest gevierd.

Veur de kinder was d'r ranja en 'n appelsiene"

De Bevrijding:

Of zoals Ties het zo mooi verwoorde: "Wie waar'n weer under aig'n volk".

Laten we hopen dat we dat tot in lengte van jaren mogen blijven: "under aig'n volk".

Nederlanders en nieuwe Nederlanders.

Met elkaar in verbondenheid.

Maar in vrede en vrijheid.

Want:

"Wij leven vrij, wij leven blij, op Neêrlands dier'bre grond,

Hier duldt de grond, geen dwinglandij,

Waar vrijheid eeuwen stond!"